

ARKIV
FÖR
NORDISK FILOLOGI

UTGIVET UNDER MEDVÄRKAN AV

SOPHUS BUGGE FINNUR JÓNSSON KRISTIAN KÅLUND
NILS LINDER ADOLF NOREEN
GUSTAV STORM LUDV. F. A. WIMMER THEODOR WISÉN

GENOM

AXEL KOCK.

ÅTTONDE BANDET.

NY FÖLJD.
FJÄRDE BANDET.

C. W. K. GLEERUP.
LUND.

OTTO HARRASSOWITZ.
LEIPZIG.

LUND 1892.

Runestenen fra Opedal i Hardanger.

Gaarden Opedal ¹⁾ i Ullensvang Præstegjæld har været og er en af de største i Hardanger. Den har Havn. Husene ligge i en tæt Klynge, 70 til 80 sammen. Heromkring har der været flere Grupper af Gravröser. Se Bendixen i Aarsberetning fra Foren. t. n. Fort. Bevar. for 1889 S. 39—41. I Syd og SV. for Husklyngen, noget højere end den og skilt fra den ved en liden Dal og en Bæk, ligger Sletten Alvavoll ²⁾. Gaar man fra Gaarden op paa denne, har man straks til højre, paa Voldens yderste Rand, en gammel Gravrös, dækket af Torv, 12 $\frac{1}{2}$ M. i Tv., omkr. 1 $\frac{1}{2}$ M. høj, og i Vest er der paa en høj Knaus, ret op for Fjorden, 5 store Röser i Rad. Lidt nede i Bakken, omtrent 50 Skridt fra hin mindre Rös og nærmere denne end den inderste af de 5 store Röser er i September 1890 fundet en Sten, der er forsynet med den Indskrift, som jeg her skal behandle. De første Meddelelser om dette Fund skyldes Cand. theol. Johannes Brochmann, som bor i Nærheden. Han har siden med utrættelig Velvilje skaffet tilveie de Aftryk, Photographier og Tegninger, som ligge til Grund for den her meddelte Tegning, Beskrivelse og Tydning, ligesom alle andre nødvendige Op-

¹⁾ Gaard-Nr 74. Navnet udtales med aabent o. Det skrives i Middelalderen *Opudalr*, *Aupudalr*, *Oppudalr* og er dannet af et Elvenavn **Opa*, nu *Opo* (med aabent o i første, lukket o i anden Stavelse). Dette Elvenavn hører til *opa* eller *hopa* "at vige tilbage, at gaa baglængs".

²⁾ Navnet synes at betegne "Alvernes Slette".

lysninger om den fundne Runesten og dens Omgivelser. Ogsaa Skolebestyrer Bendixen i Bergen skylder jeg mange værdifulde Meddelelser om Stenen, hvilke i det følgende er benyttede. Selv har jeg ikke seet den.

Den Del af Stenen, hvorpaa Runerne findes, laa næsten en Fod nede i Jorden, men den mest uregelmæssige Del af den stak op over Jordskorpen. Saaledes havde den sandsynlig ligget i lange Tider. Paa det Sted i Bakkeskraaning, hvor Stenen blev funden, viste Jordoverfladen ikke Formen af en Gravhaug. För Indskriften var opdaget, sprængte Eieren et stort Stykke af Stenen i den Hensigt at benytte Resten til at bygge med, men Skriften er derved ikke bleven skadet.

Da Stenen var bleven løftet op og man ryddede Jorden omkring den en Fod dybt, fandt man en Mængde Kul og Aske.

Eieren Knut Isakssön Opedal har skjænket Stenen til Bergens Museum, hvortil den nu er kommen ind.

Den er efter Hr. Cönservator Th. C. Thomassen af chloritholdig Lerglimmerskifer. Denne Stenart forekommer under Navnet "Blaasten" hyppig der i Bygden. Skiferen er i Stenen temmelig stærkt isprængt med Kvarts. Denne ligger dels i mindre Lameller og Lag parallelt med Skiferfladerne, hvilket er det fremherskende, dels gjennemsætter den Skiferfladerne som Aarer eller Baand. Skiferen er dog ikke mere isprængt med Kvarts, end at den let lader sig kløve. Stenarten er meget blød, og en Skifer som denne maa antages for at være særlig udsat for hurtig Forvitring.

Det frasprængte Stykke er omtrent en Tredjedel af den hele Sten. Dets Længde er 1,20 M.; største Bredde 0,89 M.; største Tykkelse 0,33 M. Hoveddelen er 1,32 M. lang; 0,67 M. bred paa den bredeste, ikke beskrevne Side.

Stenen har kun to Flader, som kunde egne sig til Anbringelse af Indskrift, og langs den Kant, hvor disse skjære

hinanden i en omtr. ret Vinkel, staar Indskriften paa den ene Flade. Paa den ikke beskrevne Side er der flere Striber og Fordybninger, som er gjorte med Menneskehaand, men som ikke ser ud til at betyde noget som helst. Paa Indskriftsiden findes der foran og efter Indskriften nogle svage indridsede Streger, som ligeledes maa være betydningsløse. Indskriftfladen er efter et gammelt Brud, men ikke glattet ved Kunst.

Bendixen bemærker: "Runerne er aabenbart ridsede med Kniv eller skarpt Instrument i den bløde Sten, ikke indhuggede. Uregelmæssighederne i Linjerækken og tildels i enkelte Runers Form synes at hidrøre fra saadanne haarde Knuder, som Kniven ikke har kunnet faa fast Tag i; den har gledet ud eller Risteren har maattet vige og søge Plads udenfor den rette Linje langs Kanten for sine Tegn. Selv den lette Eftergaaen af Tegnene med Blyant eller Pennekniv har tildels sat Mærker i den bløde Skifer, og det er tydeligt, at en saadan Sten ikke kan have staaet udsat for Veirliget, uden at Overfladen er bleven helt forvitret, i hvilket Tilfælde Runerne vilde være forsvundne. Den maa derfor have været lagt eller opstillet inde i en Haug, som flere af den ældre Jernalders Runestene. Dens Form er meget regelmæssig og danner en langagtig Tærning."

Indskriften danner to Rækker af de ældste Runer, som er skrevne langs efter Stenen, fra höire mod venstre og ovenfra nedad. Runerne er ikke indfattede i nogen Ramme. De skifte mellem en Höide af $2\frac{1}{2}$ og 3 Cm. og er i det hele tydelige. Den Række, som skal læses først og som er længst (28 Cm.), er nærmest Stenens ene Kant. Toppene af Runerne i anden Række, som er $15\frac{1}{2}$ Cm. lang, er nærmest ved Basis af Runerne i første og begynder længer til höire end denne. Fra överste Rune (første Rune i 2:den Række, 1 i *liubu*) er der til Stenens Top 20 Cm., til Fladens överste Kant omtr. 17 Cm. Fra nederste Rune (sidste Rune i 1:ste

Række, **u** i **minu**) til Stenens nederste Ende 77 Cm., til Fladens nederste Kant 31 Cm. Denne Rune **u** er kun 1 Cm. fra Fladens nærmeste Kant.

Förste Række danner en svag Krumning, saa at dens sidste Rune er nærmere ved Kanten til venstre end dens förste Rune. De 8 förste Runer i anden Række staa nogenlunde lige med svag Sænkning, saa at de sidste af disse Runer staa lidt lavere end de förste. Men Rune 9 i denne Række er anbragt meget lavere end de foregaaende Runer i samme Række, og Rune 10 igjen meget lavere end Rune 9. Dette er gjort, fordi anden Rækkes Runer ellers vilde stöde sammen med förste Rækkes Runer. Rune 10, 11, 12 af anden Række lude stærkere forover end de foregaaende Runer i samme Række; de staa indbyrdes nogenlunde lige under de förste Runer af förste Række.

Af de hosstaaende Tegninger, der er udförte efter Photographi af Stenen og Papiraftryk af Runerne samt tillige af Skolebestyrer Bendixen sammenlignede med Originalen, viser *a* Stenens Indskriftside, *b* Runerne i fuld Maalestok.

Med Hensyn til den Maade, paa hvilken Indskriften er anbragt paa Stenen, har Opedal-Stenen nogen Lighed med Strand-Stenen fra Ryfylke, som dog har större og dybere Runer. Paa begge disse Stene gaar Indskriften i flere Rækker, som ikke er indesluttede af nogen Ramme, fra höire mod venstre; dog paa Opedal-Stenen ovenfra nedad, paa Strand-Stenen omvendt. Överste Række er paa begge Stene nærmest Kanten. Paa Opedal-Stenen begynder anden Række længer til höire end förste, paa Strand-Stenen förste Række længer til höire end anden. I Runernes Former er der ingen særegen Lighed mellem de to Indskrifter.

Paa Opedal-Stenen er Ordadskillelse ikke betegnet ved Skilletegn. To Ord er flere Gange skrevne sammen; f. Ex. **swestarminu**. Ordet **liubu** er skilt fra Ordet **mer** ved

större Mellemram ¹⁾), men dette har kun sin Grund deri, at der her er en næsten oval Kvartsknude, der staar frem paa Overfladen.

Med Hensyn til de enkelte Tegn i Indskriften bemærkes: I det følgende skal jeg tale om Betydningen af Rune 5 og af Rune 8, samt om Betydningen af det Tegn, som følger efter Rune 8 og som gjentages efter paafølgende **r**.

Hverken paa **b**-Runen eller paa **r**-Runen gaar paa Opedal-Stenen Sidestavene ind til den lodrette Stavs Midte. Rune 3 **r** har paa Grund af en Ujævnhed i Stenen faaet en nedentil uregelret Form.

s-Runen er første Gang skreven som to forenede Vinkler, anden Gang som tre forenede Vinkler. Begge Former forekommer ellers; jfr. Wimmer "Runenschrift" S. 102.

Runen **e** har alle 3 Gange, den forekommer her, en ret horizontal Streg, som oventil forbinder Toppene af de to lodrette Stave. Navnlig første **e**-Rune er temmelig smal i Forhold til Höiden.

Denne Form af **e** med ret Forbindelsessstreg oventil findes ogsaa paa Dopskoen fra Torsbjærg og paa Diademet fra Straarup. Opedal-Indskriften viser, at Wimmer har Uret, naar han mener ("Runenschr." S. 103), at **e** har faaet denne Form udelukkende derved, at de to sidstnævnte Indskrifter er indridsede paa Metal. Den Mening, som jeg før har udtalt ("To nyfundne norske Rune-Indskrifter" S. 24), at Ligheden mellem Formen af **e** i den norske Valsfjord-Indskrift og Formen af **e** paa Torsbjærg-Dopskoen ikke er tilfældig, tror jeg derfor at burde fastholde, dog med den Reservation, som gjøres nødvendig derved, at jeg ikke selv har seet hin Indskrift ²⁾).

¹⁾ Mellem venstre Stav af **m** og höire Stav af **e** er der nedentil 1 Cm., men mellem venstre Stav af andet **u** og höire Stav af **m** nedentil $1\frac{4}{10}$ Cm.

²⁾ Wimmer forklarer "den temmelig plumpe og ubehjælpelige Form, som ikke blot , men Runerne i det hele taget" har i Valsfjord-Indskriften, af de meget vanskelige Forhold, under hvilke Runeridseren maatte arbeide.

Endelig kan nævnes, at $\square$ forekommer paa Krogstad-Stenen i Upland. Denne har jeg selv seet, og jeg kan bevidne, at Tværstregen oventil ikke skraaner ned til venstre. Her har man sædvanlig læst Tegnet som **u**, ikke som **e**. Paa dette Spørgsmaal skal jeg her ikke gaa ind.

Runeformen $\square$ for **e** kunde tale for den af Wimmer "Runenschr." S. 102 nævnte Mulighed, at **e**-Runen har sin Oprindelse fra den særegne latinske Form for **e** $||$.

m-Runen er paa Opedal-Stenen første Gang meget smælere end anden Gang. Paa første **m** er den Skraastreg, der fra anden Stav lidt nedenfor dennes Top skraaner nedad til første Stav, noget utydelig.

Paa **n**-Runen er Kvisten kort og svag, men dog sikker. Den skraaner nedad i den Retning, hvorfra Rækken begynder. Se om denne Form Wimmer "Runenschr." S. 106 Anm.

R Ψ i **mer** har faaet en uheldig Form derved, at de to Kviste ikke slutte til Hovedstaven lige langt nede.

I Indskriften gjælder det først at bestemme Rune 5. Ved Dr. Torps Hjælp er jeg, efter længe at have vaklet, nu bleven overbevist om, at Stenen her har Runen for $\mathfrak{z}$, der ikke gaar saa høit op eller saa langt ned som de omstaaende Runer. Den ovale Runeform bestaar af $<$ og $>$, der her er snarere krummede end kantede. Disse to Runer er lagte sammen saaledes, at Enderne ikke blot mødes, men ogsaa stikke lidt frem udenfor de to Punkter, hvor de to Runehalvdele mødes. Nedentil kan det tydeligere end oven til sees, at Enderne stikke ud. To Striber, som kunde synes at gaa ned fra Runen og som ende et godt Stykke under de andre Runers Basis, er saa svage og saa uregelmæssige af Form, at de sikkert maa ansees for betydningsløse og til-

Men Dr. Undset, som har seet Indskriften, bekræfter bestemt min Opfatning, at Formerne i den af mig udgivne Tegning *a* er at forklare deraf, at Runernes Omrids paa Grund af det Vandsig, som har slidt Stenen, er blevne utydelige.

fældige. Den her forekommende Form for *ŋ* danner ligesom Begyndelsen til en Udvikling, der er ført videre i den old-engelske Form *ǣ*. Ogsaa paa Vadstena-Bracteaten har *ŋ* en lukket Form; jfr Wimmer "Runenschrift" S. 115 f.

Da Runen *ŋ* paa Opedal-Stenen staar mellem to *g*-Runer, maa den her have været udtalt som Stavelsen *ing*. Dette har sin Forklaring deri, at Runens Navn, som paa Angelsaksisk er *Ing*, begyndte med *iŋ*. Den samme Brug af dette Runetegn som Stavelsetegn findes i *harŋa* paa Kammen fra Viemose (= *hariŋa* paa Skåäng-Stenen). Man læser almindelig *ranŋa*, d. e. *Raninga* paa Spydspidsen fra Müncheberg. Stephens (Run. Mon. I, 306) anfører, at en Mynt af Beornwulf (Konge af Mercia 821—23) har *monnŋ* (de 4 første Bogstaver er latinske, den 5:te er Runen *Ing*).

At det første Ord paa Stenen er et Kvindenavn i Nominativ, bevises ved de i Apposition dertil staaende Ord **swestar minu liubu** "min kjære Søster" i det følgende.

Man bør vistnok, saaledes som Dr. Torp først har foreslaaet, udskille et Kvindenavn i Nominativ *birgŋgu* som første Ord. Ellers findes ikke Runen *g* efter *ŋ* i samme Ord som Betegnelse for den Lyd, der sædvanlig betegnes ved *ŋ* alene; men i den yngre Torvik-Indskrift er skrevet **k** efter **ng** i **prodwingk**¹⁾. Om Nominativendelsen **u** skal jeg i det følgende nærmere tale.

Kvindenavnet *birgŋgu* er af Stammen *Birgingō-*, der er dannet ved samme Suffix som oldnord. *drótning*, *kerling*. I urnordiske Indskrifter forekommer tilsvarende Hankjönsformer paa **-iŋar** dels som egentlige Navne, dels som Patronymica. Ogsaa ved det beslægtede Suffix *-ingōn* dannes urnordiske Kvindenavne: **taliŋo** paa Viemose-Hövelen, Genetiv **igiŋon** Stenstad.

¹⁾ I Gotisk skrives *drighkan* og *drigghkan*; én Gang (Math. 9,15) *atgaggand*.

Kvindenavnet **birgǫgu** h rer sandsynlig til oldn. *bj rg* fem. "Hjælp", skj nt Stammeordet fra Formens Side kunde svare til oldn. *bj rg* eller *berg* neutr. "Bj erg". Det er beslægtet med det norsk-islandske Kvindenavn *Bj rg* og med det norsk-islandske Mandsnavn *Bergr*, vistnok tillige med Mandsnavnet *Birgir*, som forekommer tidligere i Sverige end i Norge. Sammensatte Kvindenavn paa *-bj rg* har havt en st rre Anvendelse end det usammensatte Kvindenavn *Bj rg* og er vistnok ældre end dette og ældre end *Bergr* og *Birgir*. Hos Frankerne forekommer i latinske Documenter en Række af sammensatte Kvindenavne paa *-berga*, de tidligste i 6:te Aarhundred, medens det usammensatte *Berga* derimod er yderst sjældent. Hos Burgunderne kan sammensatte Kvindenavn paa *-berga* allerede paaavises i 5:te Aarhundred. I latinske Diplomer fra 8:de Aarh. nævnes mange langobardiske Kvinder, som bære sammensatte Navne, der ende paa *-perga* eller *-berga*. En Kvinde af den  stgotiske Konge t i 6:te Aarh. hed *Amalaberga*. Hos Alemanner forekommer sammensatte Kvindenavne paa *-pirc* eller *-birg*.

birgǫgu er sandsynlig afledet af et sammensat Kvindenavn, hvis andet Led har svaret til oldn. *-bj rg* (f. Ex. *Herbj rg* jfr. oht. *Heripirc*), i urnord. Form *-*bergu*. En lignende Forkortning er indtraadt i Kj lenavne, som ved Tilføielse af et Suffix er dannede af sammensatte Navne. Saaledes nordtydsk *Giso*, Navn paa den samme Person som *Wartgis* i 10:de Aarh., sydtydsk *Grimizo* = *Theudgrim* i 11:te Aarh. (Stark "Kosenamen" S. 13 f.); nyisl. *Fr  a* af *H lmfr  r*, *Lauga* af *Gu laug*, *Leifi* af * orleifr* o. s. v. (Vigfusson Icel.-Engl. Dict. XXXIV b).

I **birgǫgu** er f rste Stavelses *i* opstaaet af * * ved Indflydelse af det efter det palatale *g* f lgende *i* i Afledningselsen *-ing *. At et *i* eller *j* i Suffixet i Urnordisk ogsaa forandrede et foregaaende * * til *i*, naar ikke et palatalt *g*

eller *k* gik umiddelbart forud for Suffixets *i* eller *j*, haaber jeg andensteds at skulle kunne vise.

I Modsætning til **birggu** med *i* i første Stavelse staar *Bergio* (med *e*), Navnet paa et Folk, der bor i den sydlige Del af den svenske Halvö, hos Jordanes Getica III 22 (ed. Mommsen p. 59), hvilket tydelig staar i Forbindelse med "et Bjærg". Den nævnte Modsætning forklarer jeg deraf, at Formen *Bergio* er bleven paavirket af den gotiske Optegners Sprog.

Forandringen af *ě* til *ĩ* ved Indflydelse af et følgende *i* eller *j* er, som bekjendt, først bleven videnskabelig paavist af Löffler i en grundig Afhandling i Tidskr. f. Filol., N. R., 2:det Bd. ¹⁾. Denne Lydovergang er meget tidlig indtraadt i forskellige germanske Sprog, men den er ikke urgermansk og heller ikke indtraadt samtidig eller i samme Omfang i de forskellige germanske Sprog.

Efter Bremer skal denne Lydovergang være udgaaet fra den tyske Nordsøkyst, og i første Aarhundred efter Chr. skal *e* i betonet aaben Stavelse ved Indflydelse af et følgende *i* være blevet til *i*. Men urnordisk **erilar** i Indskrifterne fra Kragehul, Lindholm, Varnum og forvansket paa flere Bracteater, navnlig Nr. 49 og 49 b hos Stephens (sent urnord. **eirilar** Veblungsnæs, By) synes at vise, at betonet kort *e* i aaben Stavelse i Urnordisk indtil omkring 600 blev uforandret, naar der i næste Stavelse fulgte *i* efter en ikke palatal Consonant. I 7:de Aarhundred havde anden Stavelses *i* vistnok virket palataliserende paa første Stavelses *e* i **eirilar**, men endnu ikke forandret dette til *i* ²⁾. Det samme Ord opføre de irske Annaler ved Aar 847 i Formen

¹⁾ Jfr. nu bl. a. Brugmann Grundriss I § 67; Emil v. Borries "Das erste stadium des *i*-umlautes", Strassburg 1887; Bremer i Zeitschr. f. deutsche Philol. XXII, 248—252; Kluge i Pauls Grundriss I S. 355, 357.

²⁾ Anderledes Löffler i Tidskr. f. Filol., N. R., II, 316, Burg Runeninschr. S. 38 f., Noreen i Nordisk Revy 1884—85 S. 362 og Brate i Bezenb. Beitr. XI, 183.

erell. At et betonet *ě* i aaben Stavelse i Urnordisk ikke blev forandret til *i* ved Indflydelse af en følgende Stavelses *i*, fremgaar ogsaa af norsk-isl. *séðir* af **sěwiðēr* **sěwiðai*, *hléðo hlóðo* af **hlěwiðun*. Ligeledes kan gldansk *skialnap* forklares af urnord. **skelinōpur* eller **skelinōður*. Oldnorsk *setr* er snarest af urnord. **setir*, oldn. *røkr* af urnord. **reqir*, **rekwir*. Modsætningen til *sigr* grunder sig vel paa det sidstes *g* ¹⁾.

I *birgugu* blev det første *g* dengang, da Indskriften blev ridset, sikkert udtalt som Spirant og sandsynlig som palatal Spirant. Om det andet *g* dengang blev udtalt som Spirant eller (hvad jeg holder for sandsynligt) som guttural Explosivlyd, lader sig neppe bestemme. Jeg antager, at *b* i Fremlyden dengang blev udtalt som Explosivlyd.

For at kunne forstaa de efter *birgugu* nærmest følgende 4 Tegn er det først nødvendigt at bestemme Betydningen af det i ingen anden urnordisk Indskrift forefundne Tegn, som følger efter Rune 8 og derpaa igjen efter *r*. Tegnet bestaar begge Gange, det forekommer, af et Skraakors, som er lukket tilhøire ved en lodret Streg. Den Korsarm, der skraaner nedad i Retning mod følgende Rune, er paa det første af disse Tegn ret, paa det andet krum. Det første af disse Tegn naar ned til den foranstaaende Runes Basis, men ikke op til dennes Top; det andet naar op til den foranstaaende Runes Top, men ikke ned til dennes Basis.

Hvis fuldstændig Skriftbetegnelse her var anvendt, maatte dette Tegn nødvendig være et Vokaltegn. Men ethvert af Runetegnene for Vokaler har en ganske anden Form; ogsaa *o*, der ikke forekommer i Indskriften. Ved at læse det to Gange forekommende Tegn som *o* vilde man heller ikke

¹⁾ Af det ovenstaaende slutter jeg, at første *i* i *hiwigar* paa Aarstad-Stenen er idgerm. *i* og ikke opstaaet af *e*, samt at første *i* i *inir* paa Möjebro-Stenen er opstaaet af *e* ved Indflydelse af det følgende *n* foran *i*, ikke ved Indflydelse af det følgende *i* alene.

faa frem noget Ord, som kunde passe i Sammenhængen ¹⁾. Tegnet kan derfor ikke være noget Vokaltegn eller overhoved noget Bogstavtegn. Heraf følger, at intet af de Ord, som staar nærmest foran dette Tegn, kan være skrevet helt ud. Tegnet $\times$ efter Rune 8 og efter **r** har, som jeg formoder, netop den Betydning at angive, at de Ord, som begge Gange gaa nærmest forud, er skrevne forkortet.

At Tegnet ikke er Bogstavtegn, bestyrkes ved en anden Indskrift. Paa Myklebostad i Vistdal Sogn, Nesset Pgd., Romsdals Amt, blev i 1888 fundet et Stykke af en Sten med Indskrift med de ældre Runer; se O. Rygh i "Aarsberetning" for 1888 S. 155. Indskriften gaar i en horizontal Række fra venstre mod højre. Efter Runerne **asugas** staar her Tegnet $\times$, der kun er halvt saa høit som Runerne og hverken naar op til disses Top eller ned til deres Basis. Derefter fortsættes med **i**, hvorefter der endnu ved Bruddet er Spor af en Kvist af en Rune. Tegnet paa Myklebostad-Stenen forstaar Rygh visselig med rette som et Skilletegn.

Det to Gange forekommende Tegn paa Opedal-Stenen synes tydelig at være beslægtet med dette. Begge bestaar af et Skraakors og intet af dem er saa høit som Runerne. Myklebostad-Korset er lukket ved en ret Streg for oven og for neden, Opedal-Korset foran ²⁾. Hvis nu Myklebostad-Tegnet ikke er Bogstavtegn, saa tør heller ikke Opedal-Tegnet opfattes som saadant. Jeg forstaar det sidstnævnte som et Forkortningstegn og gjengiver det i det følgende ved en Prik.

¹⁾ Man kan ikke med Gjentakelse af **u** læse *uboro og forstaa dette som got. *ufaro* "over". Et dertil svarende Ord i Urnord. maatte hede *ubaro. Desuden vilde det være paafaldende, at Verbum i en saavidt udførlig Indskrift skulde mangle. Heller ikke et Tilnavn *boro vilde her være sandsynligt.

²⁾ Opedal-Korset er bredere i Forhold til Høiden end Myklebostad-Korset.

Forkortet Skrivemaade forekommer af og til i urnordiske Indskrifter. Der findes saaledes Exempler paa, at en Vokal ikke er betegnet. By-Indskriften ¹⁾, mulig fra omkr. 650—700, ender efter Consonant med **rmþ** (uden Vokal imellem), hvorefter endnu en Rune følger. Paa Skjoldbulen fra Torsbjærg synes at være skrevet **aisgrh**, der mulig tør opfattes som et forkortet skrevet Mandsnavn i Nominativ **aisgr** og Begyndelsesrunen af Ordet "heder jeg" **h**. Fra Indskrifter med yngre Runer kan flere Exempler paa stærk Forkortning nævnes. Finstad-Stenen i Upland (Dyb. fol. 7) har mange Ord forkortet skrevne, bl. a. *sn kmu*, d. e. *sin kufmunt*, og *frma*, d. e. *fru maria*. Paa en sen islandsk Ligsten (Kaalund Aarbøger -1882 S. 109) er skrevet *k* med Skilletegn efter for "Gud". Men mere analoge med det, som er skrevet paa Opedal-Stenen, er Forkortninger i romerske Indskrifter som de sædvanlige *P* for *posuit* samt *F* *C* for *faciendum curavit* og det sjældne *S* for *scripsit*.

Det gjælder nu, om muligt, tilnærmelsesvis at tyde det, som efter **birggu** er skrevet forkortet. Da de övrige Ord i Indskriften er skrevne fuldt ud, kan Forkortning her ikke vel være anvendt for at gjøre Indskriften vanskelig at forstaa. De forkortet skrevne Ord maa tværtimod, ligesom f. Ex. *P*, d. e. *posuit*, i romerske Indskrifter, høre til en Vending eller Formel, som jævnlig forekom i de gamle Indskrifter og som derfor af Læserne i hin Tid let kunde forstaaes af Sammenhængen, selv om Ordene ikke var skrevne fuldstændig.

En anden Veiledning til nogenlunde at bestemme Meningen af de forkortet skrevne Ord har vi deri, at intet af de övrige Ord i Indskriften er et Verbum eller ligetil betegner Udførelsen af Mindesmærket eller Indskriften. Nu forekommer der vistnok flere urnordiske Indskrifter, i hvilke

¹⁾ Denne Indskrift har tidligere (Tidskr. f. Philol. og Pæd. VII, 342) været feilagtig opfattet af mig.

et Verbum mangler og maa tænkes til. Men i en saavidt udförlig Indskrift som den fra Opedal venter man dog et Verbum. Derfor tror jeg, at man i *b r* maa söge et Verbum med Tilbehör, hvorved Udförelsen af Mindeindskriften eller Mindesmærket har været udtrykt ¹⁾. Saameget tror jeg med Tryghed at turde sige. Men hvis ikke nye Fund skulde bringe os Oplysning, lader Ordene *b r* sig neppe med Sikkerhed udfylde, og hvad jeg i det fölgende herom nævner, skal kun betragtes som usikre Formodninger.

Söger man efter et Ord, som har begyndt med *b* og som tör antages i Formler, der betegnede en Virksomhed ved Udförelsen af Mindesmærket eller Mindeindskriften, at have været brugt saa ofte, at det kunde skrives forkortet, saa vil man neppe finde noget andet ²⁾ end det Verbum, som er fælles for fölgende Indskrifter med de yngre Runer: 1) *tutir bap karua kubl pita aft iuta* Dybeck fol. II, 55, sandsynlig fra förste Halvdel af 10:de Aarhundred. 2) *hakun bap rista* i en længere Indskrift (Brate Runverser 21 = Lilj. 333), hvor der menes Kong Haakon den röde omkr. 1070. 3) *stuopkil bap opuakan hakua* Lilj. 143. 4) *haraltr kunukr bap kaurua kubl pausi* o. s. v. paa den store Jællinge-Sten. 5) *æsi bað uahn rist* i den sene Kraglund-Indskrift i Jylland (Thorsen Nr. 63). Jfr. Lilj. 1010: *bap bru kera*; Brate Runverser 36: *bap stata . . . stain*.

Udtrykket *tutir bap karua* paa Björkö-Stenen (Dyb. fol. II, 55) forekommer i en Indskrift af Rök-Stenens Typus, som ellers fra de urnordiske Indskrifter har bibeholdt flere Eiendommeligheder end de sædvanlige svenske Runeindskrifter fra 11:te Aarhundred. Paa Björkö-Stenen er ligesom paa Opedal-Stenen en Kvinde Subject i Sætningen, og Ud-

¹⁾ Jeg har her kun foreløbig gjengivet Rune 8 ved *b*.

²⁾ Et Udtryk, som i historisk oldnorsk Form vilde lyde *bjó rúnar* og som skulde betyde "har bragt Runerne istand", kan vistnok aldrig have været sædvanligt.

trykket med *baþ* brugtes sandsynlig i Mindeindskrifter oftere med en Kvindes Navn som Subject, fordi det vel var Regel, at Kvinder ikke personlig indridsede Mindeindskrifter.

Efter det foregaaende ligger det nær at forstaa *b·* paa Opedal-Stenen som *baþ* ¹⁾).

Men *baþ* kræver med Nödvendighed en deraf styret Infinitiv. Hvis Læsningen *b·* er rigtig og hvis *b·* betegner det ene Ord *baþ*, saa maa der altsaa i *r·* stikke en Infinitiv. Jeg kan ikke finde nogen anden Infinitiv, som her kunde passe, end den, der svarer til onorsk *reisa* ²⁾).

Den urnord. Form har vel snarere været **raisjan* (eller **raisijan*) end **rairjan* (jfr. ags. *rêran*).

Jeg holder det altsaa for muligt, at her skal læses *b· r·* og at dette skal opfattes som *baþ raisjan* "böð at reisē" "lod reise (denne Sten)".

Dog er denne Opfatning af flere Grunde betænkelig eller usikker, hvilket jeg her skal söge at vise.

1) Til Angivelse af Mindesmærkets Udförelse er i de hidtil fundne urnordiske Indskrifter ikke, saaledes som i Indskrifter fra Hedendommens Slutning og fra den förste kristne Tid, brugt Udtrykket "reiste denne Sten" ³⁾, derimod ofte "gjorde (eller skrev) Runerne".

2) Navnet paa den Person, for hvem Mindesmærket er gjort, er paa Opedal-Stenen, som vi i det fölgende vil se, sat i Dativ uden at være styret af nogen Præposition. Men jeg har aldrig i Mindeindskrifter fundet "reiste (denne Sten)"

¹⁾ Med Hensyn til Formen *baþ* bemærker jeg, at *þ* her forudsættes at være opstaaet i Udlyd af *ð*. Saaledes er *gaf* Stentofta opstaaet af **gað*. Ligeledes onorsk *fló* "flöi" gennem **floh*, **flauh* af **flaug*.

²⁾ Det historisk nordiske *rista* "at ride" har vistnok ikke været brugt i Urnordisk. I Betydningen "ridse" er i urnord. Indskrifter hidtil kun fundet Former af *writan*. Og om *rista* havde været brugt i Urnordisk, maatte det vel have havt *ur* i Fremlyden.

³⁾ Paa Gommor-Stenen forekommer *sate*. Dog har engelske Runeindskrifter *araerde* (*araerdon*) becuñ "reiste Mærke".

forbundet med den blotte Dativ af den Dödes Navn. Muligheden af en saadan Udtryksmaade vil jeg dog ikke benegte.

3) Antagelsen af Udtrykket "reise" i Opedal-Indskriften er ikke blot betænkelig, fordi dette Udtryk hidtil ikke er fundet i nogen urnordisk Indskrift, men ogsaa fordi Opedal-Stenen maa antages at have været anbragt inde i en Gravhaug.

4) Rune 8 afviger fra den ellers overalt forekommende Form af **b** derved, at der stikker en Vinkel frem midt paa **b**-Runens Sidestav. Hvis man læser Runen som **b** alene, maa man altsaa antage, at Runeridseren her har ridset feil, hvordan man saa end vil forklare Feilen.

Runen **r**, som staar foran andet Forkortningstegn, kan vække Formodning om en anden Udfyldning end *baþ raisjan*. Udførelsen af Mindesmærket udtrykkes nemlig i urnordiske Mindeindskrifter sædvanlig ved "gjorde (eller: ridse) Runerne". Saaledes: **worahto r[unor]** Tune; **runor waritu** Varnum; **warait runar** þaiar Istaby; **runo faihido** Einang o. s. v. Det ligger derfor meget nær at udfylde **r** til *runor*. Men denne Udfyldning lader sig ikke forene med Udfyldningen af **b** til *baþ*, med mindre man foruden *baþ* her kan antage en Infinitiv, hvortil *runor* kan være Object.

Nu synes det mig muligt, at Rune 8, der har en Tilføielse til den ellers overalt forekommende Form af **b**-Runen, kan være en Binderune af **b** og **w**. Imod Læsningen af Rune 8 som **bw** kan man vistnok indvende, at Sidestavene paa **w** ellers ikke naa saa langt ned. Men den her forekommende Form kan finde sin Forklaring deri, at naar man vilde forene **w** i en Binderune med **b** saaledes at begges Sidestave, som ellers, var vendte til samme Side, da kunde Sidestavene af **w** ikke vel anbringes andensteds end, som

her, paa Midten af **b**-Runens Sidestav, hvor denne böier sig ind mod Hovedstaven ¹⁾).

Jeg tror derfor, det er muligt, at Rune 8 skal læses som Binderune for **bw**. Naar vi saa udfylde **b** til *baþ* og **r** til *runor*, maa **w** (hvis det er rigtig læst) være Begyndelsesrune af en Infinitiv, som er styret af *baþ*. Naar vi sammenligne paa den ene Side **worahto r[unor]** paa Tune-Stenen, **wurte runor** paa Tjurkö-Bracteaten, paa den anden **runor waritu** Varnum, **warait runar** þaiar Istaby, **wraet runa** Freilaubersheim, saa se vi, at en Infinitiv, som har begyndt med **w** og som har sin Plads mellem *baþ* og *runor*, enten maa være *wurkjan* ²⁾ eller *writan*. Jeg foretrækker det første, fordi her den Dödes Navn følger i Dativ, ligesom **worahto r[unor]** paa Tune-Stenen og **wurte runor** paa Tjurkö-Bracteaten er forbundet med en Dativ af et Personnavn. Begyndelsesrunerne af de to Ord *baþ wurkjan* kunde være forbundne i en Binderune, fordi disse to Ord er logisk nöie forbundne. I latinske Indskrifter kan to Bogstaver være forbundne ogsaa, hvor de som Begyndelsesbogstaver repræsentere hver sit af to Ord, som syntaktisk høre sammen.

Jeg foreslaar altsaa efter **birggu** at læse enten **b·r·**, d. e. *baþ raisjan* "lod reise (denne Sten)", eller snarere **bw·r·**, d. e. *baþ wurkjan runor* "lod gjöre Runerne". Men jeg gjentager, at begge Læsninger og Tydninger kun er usikre Formodninger.

Det efter **r·** følgende Ord **swestar** giver os for første Gang den urnordiske Form for "Söster". Den er ligely-

¹⁾ Binderuner findes i flere andre urnordiske Indskrifter. Indskriften paa Torsbjærg-Dopskoen, med hvilken Opedal-Indskriften har Formen af **e**-Runen tilfælles, har saaledes Binderune for **em**, der ser ud som en **m**-Rune med en horizontal Streg, der forbinder de to lodrette Staves Toppe. (Denne af Burg og Holthausen fremsatte Opfatning holder jeg nu for den rette.)

²⁾ Onorsk *yrkja* forudsætter nærmest **wurkjan*, hvis **u** stemmer overens med **u** i **wurte**. Tidligere kan **workjan* have været brugt, ligesom Guld-hornet har **holtigaR** med **o**.

dende med oldsaks. *swestar* og staar ganske nær ved got. *swistar* og oldhöitydsk *swester*. Forholdet mellem den urnord. Form **swestar** og den historiske Tids nordiske Form *syster*, *systir* er af Vigtighed for Sproghistorien. Hvad første Stavelses Vokal angaar, skulde **swestar** lydet blive til **svestir* i Nominativ Ental, men den lydrette oldnord. Form for Nom. Flertal skulde være **svistr*. Fra den sidstnævnte Form og fra andre Casusformer, i hvilke *swest-* ved *i*-Omlyd gik over til **swist-*, udbredte Vokalen *i* sig til alle Former af Ordet. Paa lignende Maade maa oldn. *vist* Gen. *vistar* tidligere have havt Gen. **vestar*.

Siden blev *swist-* ved Indflydelse af et følgende *u* (eller *o*) forandret til *syst-*, saaledes som Hoffory først har paa-vist (Nord. Tidskr. f. Filol., N. R., III S. 296); altsaa Gen. sg. *systur*. Endelig udbredte *syst-* sig ved Analogi til alle Former af Ordet.

Ogsaa Vokalen *a* i *swestar* er vigtig. I Lighed med denne Form maa vi formode som urnord. Nominativformer **fadar*, **mōdar*, **brōþar*. Den historiske nordiske Nominativform *systir* tør ikke uden Nödvendighed skilles fra den urnordiske **swestar** og altsaa heller ikke fra den gotiske Nominativform *swistar*. Jeg kan derfor ikke slutte mig til den af Torp (Den græske Nominalflexion S. 131) udtalte Mening, at de gotiske Nominativer *fadar* og *brōþar* har antaget Accusativformens Vokal og at de er etymologisk forskellige fra oldnord. *faðir*, *bróðir*. Derimod viser urnord. **swestar** ligeoverfor oldn. *systir* efter min Mening, at de Sprogforskere ¹⁾ har Ret, som före de gotiske Nominativformer paa *-ar* (*fa-dar* o. s. v.) ligesaavel som de oldn. paa *-er*, *-ir* (*faðir* o. s. v.) tilbage til indogermanske Former paa *-ēr* (*patēr* o. s. v.). I Forbindelse hermed staar et andet grammatisk Spørgsmaal.

¹⁾ Heinzel i Anzeiger f. deutsch. Alt. 12 S. 48 siger, at "altn. *faðer*, *faðir* doch jedenfalls in der periode der ältesten runen **fadar* geschrieben werden musste, altnord. *-er* also für europäisch *-ēr*". Streitberg "D. germ.

Nominalstammer af Hankjön paa *-n* danne sin Nominativ Ental i Urnordisk paa *-a*, derimod i historisk nordisk Sprog paa *-e*, *-i*. Den sædvanlige Mening ¹⁾ er den, at de urnordiske Nominativformer paa *-a*, f. Ex. *niuwila*, vise tilbage til indogermanske Former med Vokalen *ō* og at de er etymologisk forskellige fra Nominativformer paa *-e*, *-i* i det historiske Sprog, hvilke sidste skal vise tilbage til indogermanske Former med Vokalen *ē*. Denne Opfatning er efter min Mening ikke rigtig. Den modbevises navnlig derved, at *n*-Stammer af Hankjön i de ældste nordiske Indskrifter altid danne sin Nom. Ental paa *-a*, aldrig paa *-e*. Først i de seneste Indskrifter med den længere Rækkes Runer, paa Fonnaas-Spænden og paa Björketorp-Stenen ²⁾, fremtræde Nominativformer paa *-e* af *n*-Stammer. Derfor maa de historiske nordiske Nominativformer paa *-e*, *-i* være etymologisk identiske med de urnordiske paa *-a*, ligesom Formen *syster*, *systir* paa *-er*, *-ir* med Hensyn til sidste Stavelses Vokal er etymologisk identisk med den urnord. *swestar* paa *-ar* ³⁾.

I begge disse Tilfælde, hvor det historiske nordiske Sprog har et *e* eller *i*, som ikke virker Omlyd, men hvor de urnord. Indskrifter har *a*, ligesom Gotisk har *a*, der har det indogermanske Fællessprog, som man tør formode, havt *ē*; jfr.

Compar. auf *-ōz-*, S. 22 ff. (her anført efter Brugmann Grundriss d. vgl. Gramm. II S. 529) udtaler den ovenfor antagne Mening.

¹⁾ Udtalt bl. a. af Bremer i Pauls og Braunes Beiträge XI, 39, af Burg Runeninschriften S. 43 ff., 53, 56, og af Torp "Den græske Nominalflexion" S. 124. Jfr. Noreen Geschichte d. nord. Spr. § 175, 1.

²⁾ Björketorp-Stenens *daude* forstaar jeg som Nominativ og ikke med Noreen (Gesch. d. nord. Spr. § 171, 4) som Dativ.

³⁾ Det ovenstaaende var nedskrevet, förend jeg kjendte Heinzels Bemærkning (Anzeiger f. d. Alt. 12, 48), at Nom. Ental af *ην*-Typen paa *a* (i *niu-wila* o. s. v.) blev til *-e*, *-i* (i *hani* o. s. v.), ligesom *faðir* i den ældste Runeskrift maatte skrives **fadar*. Ogsaa Kock antager (Paul-Braunes Beitr. XV, 257), at *a* i masculine *n*-Stammer lydret er gaaet over til *-i*, *-e*. Oldnorske Former som *kempa*, *Sturla* og lign. har efter min Mening intet med de urnord. Nominativer paa *-a* af *n*-Stammer at gjøre.

gr. *ποιμήν* ¹⁾), *πατήρ* ²⁾). Heraf slutter jeg, at **a** baade i **swes-**
tar og i Nominativformer som **niuwila** har været et meget
höit *a* ("ein helles *a*"), der nærmede sig til *æ*. Vokalen i
begge de nævnte Tilfælde var lang i det idgerm. Fælles-
sprog; men i Gotisk var *a* baade i *swistar* og i Nominativ
af *n*-Stammer sandsynlig kort. Ligesaa var *i* eller *e* i Old-
islandsk sandsynlig kort i *systir* og i Nominativ af *n*-Stam-
mer. I enkelte nordiske Sprogarter er *i* i Nominativendelsen
af *n*-Stammer i historisk Tid blevet halvlangt eller langt
under Indflydelse af en stærk Bitone i tostaveltes Ordformer,
hvis første Stavelse var kort.

At **a** i Nom. af Hankjösstammer paa *-n* i Urnordisk
har været kort ³⁾, ialfald naar der gik en lang Stavelse nær-
mest forud, slutter jeg af Skåäng-Indskriften i Södermanland:
hariḡa**aleugar**, hvor jeg ved **a** gjengiver Indskriftens **ḡ**, der-
imod ved **ḷ** Indskriftens ***ḷ**. Her betegner **ḷ** langt *a*, og vi
har da al Grund til at antage, at **a** her i Modsætning der-
til betegner kort *a*. At første **a** i **hariḡa** var kort, maa vi
ogsaa af den Grund antage, at **hariḡa** sandsynligst sættes i
Forbindelse med Stammen *harja-*.

Naar **-a** i Nominativ af *n*-Stammer har været kort i
Urnordisk, antager jeg det samme om **a** i **swestar**. Af Ud-
talen i senere Nordisk kan det med Sikkerhed sluttes, at
dette **a** i Nom. af *n*-Stammer og i **swestar** har været udtalt
med Bitone, og denne var vel dengang stærkere udpræget
end senere. Denne germanske Bitone er her traadt isteden-

¹⁾ De got. og urnord. Nominativer paa *-a* synes, paa Grund af Modsæt-
ningen til de got. Gen. Flert. paa *-ē*, at forudsætte idgerm. *-ē* uden *n*. Hans-
sen (Kuhns Z. 27, 614 f.) forklarer Modsætningen mellem got. *hana* (Nom.
sg.) og *dagē* (Gen. pl.) deraf, at hint tidligere var oxytoneret, dette circum-
flecteret.

²⁾ Vistnok maa den idgerm. Fællesform for "Söster" have lydt **swēsōr*,
men urnord. **swestar** forudsætter en Grundform, der har optaget Endelsen
-ēr fra **mātē'r*, **pātē'r* (**pātē'r*).

³⁾ Verner i Anzeiger f. deutsch. Alt. VII, 13 og Noreen i Gesch. d. nord.
Spr. § 175, 1 antage urnord. **a** i Nomin. af *n*-Stammer for langt.

for Hovedtonen, som i det idgerm. Fællessprog laa paa de tilsvarende Endelser.

swestar har bibeholdt det oprindelige **r**, der betegnes ved Runen **ᚱ**. En mindre oprindelig Consonant, betegnet ved *yr*-Runen **ᚱ**, finde vi i analoge Former, som er skrevne med den kortere Rækkes Runer, f. Ex. *fapir* paa Rök-Stenen, *tutir* Björkö, *sustir* Tryggevælde. I disse Former er **ᚱ** kommet ind istedenfor **r** ved Analogi fra andre Nominativer, i hvilke det var Casusendelse og ikke hørte til Stammen (Noreen Gesch. d. nord. Spr. § 178, 1).

swestar minu liubu betyder "min kjære Søster". Baade **minu** og **liubu** er Nom. Ental Hunkjøn. Disse to Former er af stor Vigtighed, fordi de give os to sikre Exempler paa, at tostavelser Hunkjønssammer paa *-ō*, hvis første Stavelse er lang, i det urnord. Runesprog dannede sin Nominativ Ental paa **u**. Den samme Endelse har vi i **birgugu** ved en trestavelser Stamme. Löffler her allerede (Ant. tidskr. för Sverige VI, H. 2, S. 14) paa en Bracteate, der er funden i Sjælland (Stephens Nr. 57), forklaret **gibu** som en Nominativform = oldn. *gǫf* af en tostavelser Stamme paa *-ō*, hvis første Stavelse var kort ¹⁾. Et andet og sikkert Exempel giver Ordet **lapu**, der forekommer paa en Bracteate fra Darum i Jylland samt foran andre Runeforbindelser paa Bracteaterne Nr. 19 hos Stephens (hvor jeg ikke med Wimmer Runenschrift S. 76 læser **lawu**) og Nr. 24. Jeg tror, at dette **lapu** formelt svarer til oldn. *lǫð* "Indbydelse", men at det er at forstaa som "Tegn paa Velvilje", "Kjærligheds-gave"; jfr. got. *lapaleiko* ἡδίστα (meget gjærne), *lapon* παράκλησις, λύτρωσις (Tröst, Forløsning) ²⁾.

¹⁾ Dog er denne Opfatning af **gibu** tvivlsom, da det følgende Ord **auna** neppe er sikkert forklaret.

²⁾ Med urette forklarer derimod Wimmer (Runenschr. S. 214 f.) **saralu** paa Aarstad-Stenen som Nominativ af en *ō*-Stamme, saaledes som jeg haaber at skulle kunne vise. Ligeledes holder jeg det for ubevist, hvad Wimmer

Denne Endelse **-u** var ubetonet i urnord. tostavelser Ordformer, hvis første Stavelse var lang. Endelsen **-u** forudsætter urgerm. **-ō** og synes at svare til **-ā** i andre indogerm. Sprog. Hovedtonen hvilte allerede i det idgerm. Fællessprog i tilsvarende tostavelser Ordformer paa første Stavelse.

De germanske Hunkjönsord af Stammer paa **-ō**, som er gaaet over til Finsk, har der Endelsen **-a**, **-u** eller **-o**; se Thomsen "Den gotiske sprogklassens indflydelse" s. 78 f. De finske Former paa **-a** er vistnok laante fra Gotisk, ikke fra Nordisk, f. Ex. *niekla* Naal fra got. *nēpla*, *multa* Stöv fra got. *mulda*, *kansa* Folk, Selskab fra got. *hansa* (paa en Tid da dette blev udtalt *χansa*). Derimod er Formerne paa **-u** vistnok laante fra Urnordisk, f. Ex. *panku* "fibula" fra urnord. **spangu*, hvoraf oldn. *speng*. Jeg vover ikke at afgøre, om de finske Former paa **o**, der er laante fra germanske Hunkjönsord af Stammer paa **ō** (f. Ex. *kauto* Overlæder paa Sko), bör forklares af germanske Accusativformer paa **-ō**.

I den historiske Tids nordiske Sprog faldt Endelsen **-u** bort, men virkede omlydende paa den foregaaende Vokal, forsaavidt denne var modtagelig for Omlyd; f. Ex. oldn. *lōð* = urnord. *lapu*. Former paa **-u** holdt sig endnu i 9:de Aarh., endog ved tostavelser Stammer med lang første Stavelse. Saaledes erkjender jeg nu, at *strāntu* paa Rökstenen maa forståes som Accusativ = oldn. *strōnd*. Til Accusativ er Formen paa **-u** efter min Mening bleven overført fra Nominativ. Danske Nominativer paa **-u** fra 9:de Aarhundred skal jeg andensteds paavise.

Ligesom **minu**, saaledes staar ogsaa **minino** (Acc. sg. masc.) paa Strand-Stenen efter det Substantiv, hvortil Possessivet hører.

liubu er Nom. Ental Hunkjøn af det Adjectiv, som heder oldn. *ljúfr*, got. *liufs* (Stamme *liuba-*), oht. *liob*, nht.

mener, at de ældre Indskrifter med den længere Rækkes Runer skulde have Endelsen **o** i Hunkjönsord, hvor de yngre havde **u**.

lieb, ags. *léof*. I *liubu* betegner *b* den tonende bilabiale Spirant *b̥*, som hörtes allerede i dette Ords fællesgermanske Form.

Den fællesgermanske Diphthong *eu* (got. *iu*) fremtræder i Urnordisk som *eu* i første Stavelse af Ordformer, hvis anden Stavelse har Vokalen *a* eller *o*. Saaledes *skipaleubar* Skärkind; *aleugar* Skåäng ¹⁾; *hleuno* paa Viemose-Hövelen, d. e. "bliv beskjermet" (Imperativ). Derimod er *eu* gaaet over til *iu* i første Stavelse af urnordiske Ordformer, hvor der i anden Stavelse følger Vokalen *i*: *iupingar* paa Reistad-Stenen, *niuwila* paa en Bracteate fra Varde (Stephens Nr. 80). Jeg har (Aarbøger 1871 S. 217 f.) formodet, at sidstnævnte Navn er opstaaet af **Niujila* og at det hörer til got. *niujs* ny. Herimod har Burg (Runeninschr. S. 35 f.), Wimmer (Runenschr. S. 211) og Noreen (Gesch. d. nord. Spr. § 55) udtalt sig. Men at min nævnte Formodning er rigtig, godtgjør *niužil* (paa en hidtil ikke udgiven Bracteate fra Darum, Jylland), der er graphisk Forkortning af **niužila*. I dette Navn er 4:de Rune den Form af Runen *jāra*, som forekommer paa Vadstena-Bracteaten. Endelig nævner jeg her *bariutiþ* paa Stentofta-Stenen. I de urnordiske Indskrifter er *iu* altsaa, saaledes som Burg (S. 36) først har sagt ²⁾, opstaaet af *eu* ved omlydende Indflydelse af et følgende *i* eller *j*.

Den her forekommende Form *liubu* viser, at *eu* i første Stavelse er blevet til *iu* ogsaa, naar anden Stavelses Vokal er *u*. Hermed sammenligne man f. ex. det Forhold i Oldfrankisk, at fællesgermansk *eu* er blevet til *eo*, naar den følgende Stavelses Vokal er *a*, *e* eller *o*, men i alle andre

¹⁾ Jeg forklarer *aleugar* som et Tilnavn, der betegner "som er uden Løgn", "som ikke svigter". Jfr. Sammensætninger i Oht. *āherzēr* excors, i Ags. *āmōd* "out of mood" o. s. v. * *Λ* er Runen *āra*, der her betegner langt *a*; almindelig forklarer man her med urette Tegnet som et Skilletegn.

²⁾ Saaledes nu ogsaa Wimmer (Runenschr. S. 385).

Tilfælde til *iu* (Braune Althochdeutsche grammatik § 47). Dette er forsaavidt overensstemmende med Forholdet i Urnordisk, som *eu* i begge Sprog er blevet til *iu*, naar den følgende Stavelses Vokal er *i* eller *u* (oht. *biutu*, *biutis*), medens denne Lydovergang ikke er indtraadt, naar den følgende Stavelses Vokal er *a* eller *o*. Det lader sig neppe endnu afgjøre, hvorvidt i urnord. *gibu* = oldn. *gjof* (Läffler) *i* er opstaaet ved Indflydelse af det følgende *u* (jfr. oht. *gibu*, jeg giver) eller af det foregaaende *g*.

Noreen (Geschichte d. nord. Sprachen § 23 og § 42) mener, at det Urnordiske fra urgermansk Tid havde overført Diphthongen *eo* i Former som **skeotar*, hvoraf vestnord. *skiótr*, glsv. *skiöter*, og **leōbar*, hvoraf glsv. *liöver*. Herimod tale, saavidt jeg skjønner, Formerne **skipaleubar**, **aleugar**, **hleuno**. Disse synes at vise, at *o* i glsv. *skioter*, *liover* er opstaaet av *u* ikke i Urgermansk, men paa et Trin af de nordiske Sprogs Udvikling, der ligger efter de ældste Indskrifter Tid ¹⁾.

Det Adjectiv, hvoraf *liubu* er Nom. Ental Hunkjøn, forekommer som sidste Led i Navnet **skipaleubar** paa Skärkind-Stenen. Dette opfatter jeg som **skinpaleubar*, der i oldisl. Form vilde hede **Skinnljúfr* ²⁾.

Medens vi sige "min kjære Søster" med Adjectivet i den bestemte Form, heder det i Indskriften **swestar minu liubu** med Adjectivet i ubestemt Form. Dette er den oprindeligere Udtryksmaade, thi Adjectivets bestemte Form er i sin Oprindelse en substantivisk Form.

I Eddadigtene er det med Possessivet forbundne Adjectiv oftest bestemt ved Artikel. Undertiden har dog det efter

¹⁾ Herimod taler ikke *Greetingis* Jordan. Get. III, 122, hvis dette er den rette Læsemaade.

²⁾ Jeg har paa Stenen selv med Bestemthed troet at læse **skipaleubar**, ikke **-leuwar**. Lector Brate, hvem jeg havde meddelt dette, har paa Stenen senere troet at læse **-leuwar**. Men ogsaa Papiraftrykket synes mig at vise **-leubar**.

Possessivet følgende Adjectiv ubestemt Form: *mina forna stafi* Vafpr. 55. I Lokas. 17: *arma pina lagdir itrþvegna* er Adjectivet ved en Verbalform adskilt fra det med det possessive Pronomen forbundne Substantiv og opfattes af Nygaard (Eddasprogets Syntax I S. 46) appositivt, ligesom i Hym. 5: *minn fapir mopvgr*. I Dipl. Norv. I Nr. 144 (Aar 1315) heder det: *mit fullt vmbod* (hvor *fullt vmbod* har været opfattet som ét Begreb). I andre gammelgermanske Sprog staar Adjectivet ofte i ubestemt Form ved det med et possessivt Pronomen forbundne Substantiv; f. Ex. got. *in niu-jamma seinamma hlaiwa*; oht. *mīn sun guatēr*; mht. *liebiu mīn frou* og *liebiu frouwe mīn*, o. s. v.

Appositionen *swestar minu liubu* er adskilt fra *birggu*, hvortil den hører, ved flere mellemkommende Ord, snarest et Verbum med det dertil hørende Object. Lignende Ordstilling findes ofte ved Apposition i historisk Oldnorsk, f. Ex. i Oddernes-Indskriften: *ayintr karpi kirkiu þesa kosunr olafs hins hala aofali sinu*.

Næstsidste Ord er *mēr* = oldn. *mēr* Dat. "mig". Det lader sig ikke afgjøre, om Vokalen i *mēr* er lang, som sædvanlig i oldn. *mēr*, eller kort, som i got. *mis*. Oprindelig har Vokalen været kort *e* ¹⁾.

Dativendelsen i Ental af de personlige kjønsløse Pronomener betegnes endnu i Indskrifter med den kortere Rækkes Runer ved Runen *yr*. Saaledes *sar* Hällestad (Lilj. 1442, Brate Runverser 125); *sar* Jællinge ²⁾.

Sidste Ord *wage* er Dativ af et Mandsnavn, som i Nominativ snarest har hedt **Wagar*. En Dativ Ental paa *-e* af en Stamme paa *-a* findes ogsaa i flere andre urnord. Ind-

¹⁾ I min trykte men endnu ikke udgivne Tolkning af Fonnaas-Indskriften søger jeg at vise, at denne har *sa* med det samme lange *a* som oldn. *sá* i Modsætning til got. *sa*.

²⁾ Malstad-Indskriften i Helsingland har, saavidt jeg véd, ikke, saaledes som Noreen (Geschichte d. nord. Spr. § 181, 3) anfører, Dativen *mīr*.

skrifter; saaledes **wage** paa Torsbjærg-Dopskoen, **woduride** Tune og flere.

mer wage forbinder jeg syntaktisk ikke med **liubu** ("kjær for mig Wagar"), men med de Ord i det foregaaende, som er skrevne forkortet: **bw** (?). **r**. Dativerne **mer wage** angive Personen, for hvem (eller: til hvem) Indskriften er ridset. Den Döde betegnes herved som den, til hvem Mindeindskriften vies. Paa lignende Maade er Dativ ogsaa ellers brugt i urnordiske Mindeindskrifter, f. Ex. paa Aarstad-Stenen. Samme Udtryk med Dativ forekommer i Bracteate-Indskrifter, f. Ex. paa Tjurkö-Bracteaten: **wurte runor . . . heldar kunimudiu**. Analog er Brugen af Dativ i romerske Gravskrifter; f. Ex. *D M T. FL. ONESIPHORO AEMILIUS FELIX SCRIBI* (d. e. *scripsit*) Wilmanns Exempla inser. Nr. 2490.

Et Mandsnavn **Wagar*, Dat. **wage** kan jeg ellers ikke paavise ¹⁾. Dets etymologiske Betydning kan jeg ikke bestemme, ligesom jeg ikke tør afgjøre, om det i første Stavelse har kort eller langt **a**. I Tydskland, især i det nordvestlige men ogsaa i det sydlige, forekommer, navnlig i 9:de Aarhundred, et Mandsnavn *Wago*, der maaské er nærbeslægtet med urnord. **wage** (Dat.). Muligt efter Formen kunde det være, at det urnord. Navn er **Wāgar* af Verbet *wegan*, jfr. oldn. *lāgr* af *liggja* og *māgr*, og at den etymologiske Betydning af dette **Wāgar* har været "han som løfter" ²⁾.

¹⁾ Første Runes Form tillader ikke at læse **dage** af Nom. **dagar**. Vistnok forekommer **d** ellers ikke i Indskriften, men **d** har i alle andre Indskrifter en forskjellig Form. Første Rune i **wage** adskiller sig fra anden i **swestar** kun derved, at denne sidste har en mere krum Sidestav, hin en mere kantet, og derved, at Hovedstaven af **w** i **wage** nedtil er bleven lidt kort og lidt skjæv ved at stöde sammen med en lang og bred Fure i Stenen. Ogsaa ellers kan **w** i en og samme Indskrift dels have en mere kantet, dels en mere krum Sidestav.

²⁾ **wage** tør neppe sammenstilles med oldn. *Vaghs* i Stedsnavnet *a Vaghsarfue* Dipl. Norv. III Nr. 598 (Aar 1410). Thi dette Navn, som tilhører en Gaard i Lom (Gaard-Nr. 50) i Gudbrandsdalen, udtales nu *Vågåsar* (anden

Men sandsynligt forekommer dette mig ikke. En anden Hypothese kunde vækkes ved Tanken paa den Overensstemmelse, som er paavist mellem adskillige germanske og galliske Navne ¹⁾. **Wāgar*, oprindelig med Tonen paa sidste Stavelse, kunde være samme Navn som det galliske *Vacus* (Glück: Die bei Caesar vorkommenden keltischen Namen S. 161), og oldtydsk *Wago* kunde være samme Navn som det galliske *Vaço*. De nævnte galliske Navnes Oprindelse er hidtil ikke paavist. Mulig høre de til glirsk *iar-fact* "spurgte", *iar-faigid* "det at spørge", oht. *giwahinnen giwuog* "erwähnen", *giwaht* "Omtale, Berømmelse" ²⁾. Det sidstnævnte Ord vilde da pege paa Navnestammens Betydning.

I **wage** blev **g** sandsynlig udtalt som palatal Spirant.

Jeg gjengiver Opedal-Indskriften, inddelt i Ord, saaledes:
birngu b (eller **bw**) **r swestar minu liubu mer wage**

Naar de forkortet skrevne Ord forbigaaes, maa Meningen heraf være: "Birging . . ., min kjære Søster, for mig Vag". Jeg formoder, at Indskriften fuldstændig skreven (saaledes at **z** og **þ** betegne Spiranter) skal opfattes saaledes: *Birzingu baþ rīsan* (eller: *baþ wurkjan rūnōr*), *swestar mīnu*

Stavelse svagest betonet), og den rigtigere gamle Skrivemaade synes derfor at være *Vagasarf* Dipl. Norv. V Nr. 403 (ved Aar 1400). Det hører sammen med Navnet paa Bygden *Vaga* (Dat. og Gen.), nu udtalt *Vågå*, i Gudbrandsdalen. Med det oldn. *Voggr* synes **wage** ikke at høre sammen. Endelig vover jeg ikke at forbinde **wage** med oldnord. *veggr* "en Kile" (Stamme paa *-ja*, jfr. lit. *vāgis*). Dette kunde efter sin Betydning vistnok passe til Mandsnavn; jfr. *Oddr*, *Fleinn* og lign. Det skulde i Urnord. skrives i Dat. ***wagje**, jfr. niujil paa en Bracteate fra Darum, Jylland. Men det synes for dristigt at antage, at det paa Opedal-Stenen forekommende **wage** skulde betegne ***wagje** og at Skrivemaaden skulde være foranlediget derved, at **g** i Runenavnet **gibu** blev udtalt palatalt, eller at antage, at ***wagje** phonetisk var blevet til **wage** (jfr. *niuwila*).

¹⁾ Kluge i Pauls Grundriss I, 304 f.

²⁾ Til samme Rod hører vel oldnorsk *váttr* "Vidne".

liubu, mer Wazē. "Birging, min kjære Söster, lod reise (denne Sten) (eller: lod gjöre Runerne) for mig Vag".

Indskriften synes ikke at være affattet i Vers, men Ordene er vistnok, ligesom i Strand-Indskriften, med Flid valgte og ordnede saaledes, at de danne Allitteration: *Birgingu | b·r· || swestar minu liubu | mer Wage ||*.

Mindeindskriften fra Opedal er i sit Udtryk særegen derved, at den indfører den Døde talende i første Person og omtalende den, som har ladet Indskriften udføre, i tredje Person. Denne Udtryksmaade er hidtil ikke funden i nogen anden af de urnordiske Indskrifter. I disse er det derimod sædvanligt, at den, som har udført Indskriften, taler i første Person. Den i Opedal-Indskriften brugte Udtryksmaade forekommer heller ikke i nogen af de talrige Mindeindskrifter paa reiste Stene, som er bevarede i Norden fra Hedendommens Slutning og den kristne Tids Begyndelse. Derimod indføre romerske versificerede Indskrifter ofte den Døde talende i første Person og omtalende i tredje Person den, som har ladet Mindesmærket udføre. Se f. Ex. Wilmanns Exempla inscriptionum latinarum Nr. 568.

Ogsaa Ordet *liubu* i Forbindelsen "min kjære Söster" fortjener at mærkes. I ingen anden urnordisk Indskrift er noget tilsvarende fundet, heller ikke i nordiske Mindeindskrifter paa reiste Steine fra Hedendommens Slutning. Men i den kristne Tids Begyndelse forekommer det, om end meget sjælden, at et Følelses-Forhold, som har knyttet den Afdøde til den Gjenlevende der lader Indskriften udføre, saaledes er udtrykt. I Lilj. 650 siges det, at Runerne er indridsede bl. a. *iftir isikat brupur keran*, og Lilj. 230 har en Person ladet gjöre *at irmunt sun sin kaera*, hvis Afskriften er rigtig ¹⁾. I romerske Indskrifter er saadanne Ud-

¹⁾ Udtrykket *sun þa, h tura* (d. e. *þann* eller *þann hinn dýra*) paa den

tryk, som nu falde os saa naturlige, derimod ganske almindelige. Wilmanns Exempla 256 giver saaledes en Gravskrift over en Mand, *quem funeravit Fl. Ampelis coniux carissima*.

Allerede tidligere er to Indskrifter med den længere Rækkes Runer fundne i Hardanger, nemlig paa Gaarden Torvik i Jondal Sogn, Strandebarm Præstegjæld. Men i Udførlighed staar Opedal-Indskriften nærmere ved Strand-Indskriften fra Nabolandskabet Ryfylke.

De af Skolebestyrer Bendixen foran meddelte Oplysninger synes at godtgjøre, at Opedal-Stenen fra først af har været bestemt til at anbringes inde i en Gravhaug. Den Skik at anbringe en Runesten inde i Graven synes at være paavist i forskellige Dele af Norge, og i andre nordiske Lande har den sandsynlig ogsaa været brugt, om end, efter de hidtil gjorte Fund at dømme, senere end i Norge. Jfr. Wimmer Runenschr. 301, 306 ff., 358 f. Denne Skik synes i sin Oprindelse at forudsætte Forestillingen om, at den Døde levede et visst Liv i Gravhaugen. Hvorvidt der er nogen historisk Forbindelse mellem disse nordiske Mindeindskrifter og sydlandske, særlig romerske, Indskrifter paa Gravurner, vover jeg ikke at afgjøre.

Tildels synes man at have havt den Forestilling, at den inde i Haugen anbragte Runesten skulde værne om Gravens Fred. Herpaa tyder den Omstændighed, at Elgesem-Stenen, der var bleven anbragt inde i en Gravhaug, før denne var færdig, som Indskrift alene har Ordet **alu**, der forekommer paa adskillige Bracteater og paa flere løse Gjenstande, som man har antaget for Amuletter. I min Udgave af de ældste norske Runeindskrifter skal jeg søge at vise, at dette Ord **alu**, som jeg tidligere har tillagt en blot magisk (ikke

store Skjern-Sten i Jylland (Thorsen Nr. 22) henviser ikke til Fölesforholdet mellem den Afdøde og den Gjenlevende, men betegner den afdøde som en "hvem man satte höi Pris paa", "som blev holdt höit i Ære".

en sproglig) Betydning, betegner "Værn", d. e. en hellig Gjenstand, som værger Mennesket mod ondt eller onde Aander. Ogsaa den inde i Gravhaugen fundne Aarstad-Sten betegnes som **alu** i Indskriften, der indeholder baade den Dödes Navn og Navnet paa den Person, som har ladet Runestenen sætte.

I det foregaaende er omtalt det paa Opedal-Stenen to Gange forekommende Forkortningstegn, som bestaar af et Skraakors, der ikke er saa høit som Runerne og som til den Side, hvorfra der skrives, er lukket ved en lodret Streg. Jeg har antaget dette Kors for beslægtet med det Skilletegn, som forekommer paa den ældre Myklebostad-Sten fra Romsdalen. Dette bestaar af et Skraakors, som er lukket for oven og for neden ved en horizontal ret Streg og som ikke er saa høit som Runerne. Jeg finder det ialfald muligt, at begge disse Tegn er, om end fjærnere, beslægtede med det Skilletegn, som forekommer paa Möjebro-Stenen i Upland, nemlig et ikke lukket Skraakors, der ikke er saa høit som Runerne og som over og under Korsarmenes Krydsningspunkt har en Prik. Det, som er fælles for disse Tegn, er et Skraakors, ikke saa høit som Runerne, anvendt som Skilletegn. Et lignende Skilletegn findes, efter hvad Hübner "Exempla scripturae etc." oplyser, ikke i romerske Indskrifter fra Keisertiden. Derimod finder man et Skraakors, der ikke er saa høit som de omstaaende Bogstaver, undertiden anvendt som Skilletegn i romerske Indskrifter fra Republikens Tid. Se Ritschl "Priscae latinitatis monum. epigraphica" p. 119. Navnlig henviser jeg til 15, 36 og 15, 52 (Indskrifter paa "ollae cinerariae anno 1732 effossae in vinea clericorum de Somascha secus viam Appiam, ad sancti Caesarii", fra Slutningen af 7:de Aarh. efter Roms Anlæg) samt til 47, 7 (Gravskrift fra Caere). Om dette gammelromerske Skilletegn (der i andre Indskrifter er meget lidet) staar i nogen historisk Forbindelse med de ovenfor nævnte Tegn i de urnordiske Indskrifter fra Möjebro, Opedal og Myklebo-

stad, vover jeg ikke at afgjøre. Men denne Lighed ligesom flere i det foregaaende nævnte Ligheder mellem urnordiske og romerske Gravskrifter fortjener Opmærksomhed for fremtidige Undersøgelers Skyld.

I Indskrifter med yngre Runer forekommer ofte et Skraakors som Skilletegn. Wimmer (Runenschr. 166 Anm. 1) holder dette Tegns Lighed med Skilletegnet paa Möjebro-Stenen for "ganske tilfældig". Heller ikke jeg vil paastaa, at der er nogen historisk Sammenhæng imellem dem. Men naar Wimmer i sit fortræffelige Skrift om Döbefonten i Aakirkeby Kirke S. 4 udtaler, at han sikkert tror, den Iagttagelse skal vise sig rigtig, "at det lille, i Regelen skraatliggende, korsformede Skilletegn, der jævnlig bruges paa vore Runestene, tilkjendegiver, at Runeristeren var kristen", saa vil jeg derimod udtale den Mening, at denne Iagttagelse ikke har Gyldighed for hele Norden. Til Støtte for min Opfatning vil jeg henvise til den ældre Indskrift paa Sparlösa-Stenen i Vestergötland (Stephens Run. Mon. III, 487 f.), som jeg selv har undersøgt. Dennes Tydning ved Stephens er i flere Henseender forfeilet, navnlig paa Grund af Sammenblanding af ældre og yngre Tegn. Den ældre Indskrift er efter min Mening fra Hedendommen og vistnok lidt ældre end 900. Denne har to Skraakors, det ene over det andet, hvilke adskille to Stavelser i et Navn.

Jeg har i det foregaaende fremhævet, at den forkortede Skrivemaade $\widehat{bw} \cdot r$ forudsætter, at de saaledes forkortet skrevne Ord tilhøre en sædvanlig Formel. Folk, som levede paa den Tid, da Opedal-Indskriften blev indridset, vilde ikke let kunne forstaa, hvad b (eller: $\widehat{bw}$) r skulde betyde, med mindre de var vant til at læse det samme Udtryk, enten fuldstændig eller forkortet skrevet, i Mindeindskrifter. Dette forudsætter igjen, at Mindeindskrifter var sædvanlige paa den Tid, da Opedal-Indskriften blev indridset, og tillige en god

Stund tidligere. Herved faa vi en Forestilling om, hvor faa de urnordiske Indskrifter, som er bevarede, er i Sammenligning med dem, som engang har været til.

Hvad Opedal-Indskriftens Tid angaar, synes alt at tale for dens høie Ælde. Jeg fremhæver her dens ikke faa Særegenheder. Den Udtryksmaade, at den Döde indføres omtalende den, som har ladet Mindesmærket udføre, i tredje Person, er ellers ikke forefunden hverken i urnordiske Indskrifter eller i Indskrifter med yngre Runer paa reiste Mindestene. Mandsnavnet **wage**, Nom. **Wagar*, er heller ikke ellers paavist i Norden, og jo længer vi gaa tilbage, des flere Navne har der været i Forhold til Antallet af Personer. Det Argument for Indskriftens høie Ælde, som ligger deri, at den her forekommende Form af Runen **e** gjenfindes i de allerældste danske Indskrifter, vil rigtignok svækkes noget, hvis samme Tegn for **e** forekommer paa Krogstad-Stenen. Det to Gange brugte Forkortningstegn kan ogsaa nævnes i denne Forbindelse ¹⁾.

Naar jeg sammenfatter alle Indskriftens Eiendommeligheder, faar jeg Indtrykket af, at Opedal-Indskriften er meget gammel, ja mulig den ældste i Norge bevarede Indskrift af nogen Udførlighed.

Jeg er derfor tilbøielig til at holde Opedal-Indskriften for noget ældre, lad mig sige omkring 50 Aar ældre, end Einang-Indskriften fra Valdres. Einang-Stenen staar paa en Gravplads, i hvis Grave der er fundet flere Gjenstande af de samme Typer, som Gjenstande fra Nydam-Mose i Slesvig. Nydam-Fundet er efter de fleste Archæologers Mening lidt yngre end Torsbjærg-Fundet. Den yngste Mynt i det sidstnævnte er præget Aar 194 for Septimius Severus; den yngste Mynt i Nydam-Fundet er præget 217 for Macrinus. Spænderne i Nydam-Fundet er af en Type, som er forskjellig fra

¹⁾ At **ꝥg** staar sammen i samme Ord *birgꝥgū*, henviser neppe til senere Tid.

og yngre end den, Torsbjærg-Spænderne tilhøre; jfr. Montelius Runornas alder. Nydam-Fundet henhøre de fleste Archæologer til 4:de Aarhundred. Til samme Tid eller senest Aar 400 sætter derfor Montelius (Runornas alder S. 36) ogsaa Einang-Stenen.

Men Vaabenformerne kunde vel i det indre Norge holde sig noget længere i Brug end i det sydlige Danmark. Desuden kan Gravpladsen ved Einang have været benyttet i temmelig lang Tid. Paa den anden Side synes det betænkeligt at sætte Einang-Indskriften altfor langt bagenfor Tune-Indskriften. Der kan mellem disse to ikke paavises sproglige eller palaeographiske Forskjelligheder, som tyde paa forskjellig Tid (jfr. **faihido** Einang med **worahto** og **dalidun** Tune). (Rigtignok er Einang-Indskriften for kort til at der kan lægges stor Vægt derpaa.) Men Tune-Indskriften vover jeg paa Grund af dens Slægtskab med Varnum-Indskriften ikke at sætte længere tilbage end til omkr. Aar 500. Varnum-Indskriften maa nemlig efter sine Runeformer være samtidig med de yngre Bracteate-Indskrifter og noget ældre end Fonnaas-Indskriften. Jeg sætter derfor Varnum-Indskriften til omkr. 550.

Herefter tror jeg snarest at burde henhøre Einang-Indskriften til omkr. 450 og Opedal-Indskriften til omkr. 400 efter Christus ¹⁾. Men denne Tidsbestemmelse gjør ikke Krav paa at være mere end et løst Skjøn.

Den her meddelte Indskrift støtter det Haab, at endnu flere af disse Kilder til Kundskab om hine fjærne Tiders

¹⁾ Wimmer Runenschr. 303 sætter Indskrifterne fra Einang, Tune og Varnum alle til c. 500—600 eller snarest til c. 500—550. Fonnaas-Spænden sætter Montelius til 5:te Aarh. eller senest til Tiden omkr. Aar 500. Wimmer sætter derimod Fonnaas-Indskriften til 600(625)—675, nærmere den sidstnævnte Tid. Jeg formoder, at Fonnaas-Indskriften er fra omkr. Aar 600, og jeg afviger derved ikke fra den Tidsbestemmelse, som Rygh har givet for denne Spænde. Ialfald kan efter min Mening Fonnaas-Indskriften ikke være omtrent samtidig med Stenstad-Indskriften, hvilket Montelius synes at antage.

nordiske Sprog, Skrift og Forhold for övrigt i Fremtiden vil blive tilgængelige:

Disse Indskrifter's Vigtighed er nu bleven almindelig anerkjendt. I den nyeste Tid har især Wimmer bidraget til at oplyse dem ved sit ypperlige Arbejde om Runeskriften, i hvilket jeg overalt glæder mig ved den klare Fremstilling, den sikre sproglige Methode og de omhyggelig udførte Afbildninger. En chronologisk ordnet Oversigt over de vigtigste Resultater, der af disse Indskrifter er vundne for Nordens Sproghistorie, finder man nu hos Noreen i hans righoldige "Geschichte der nordischen Sprachen".

Om Tegningerne bemærkes følgende.

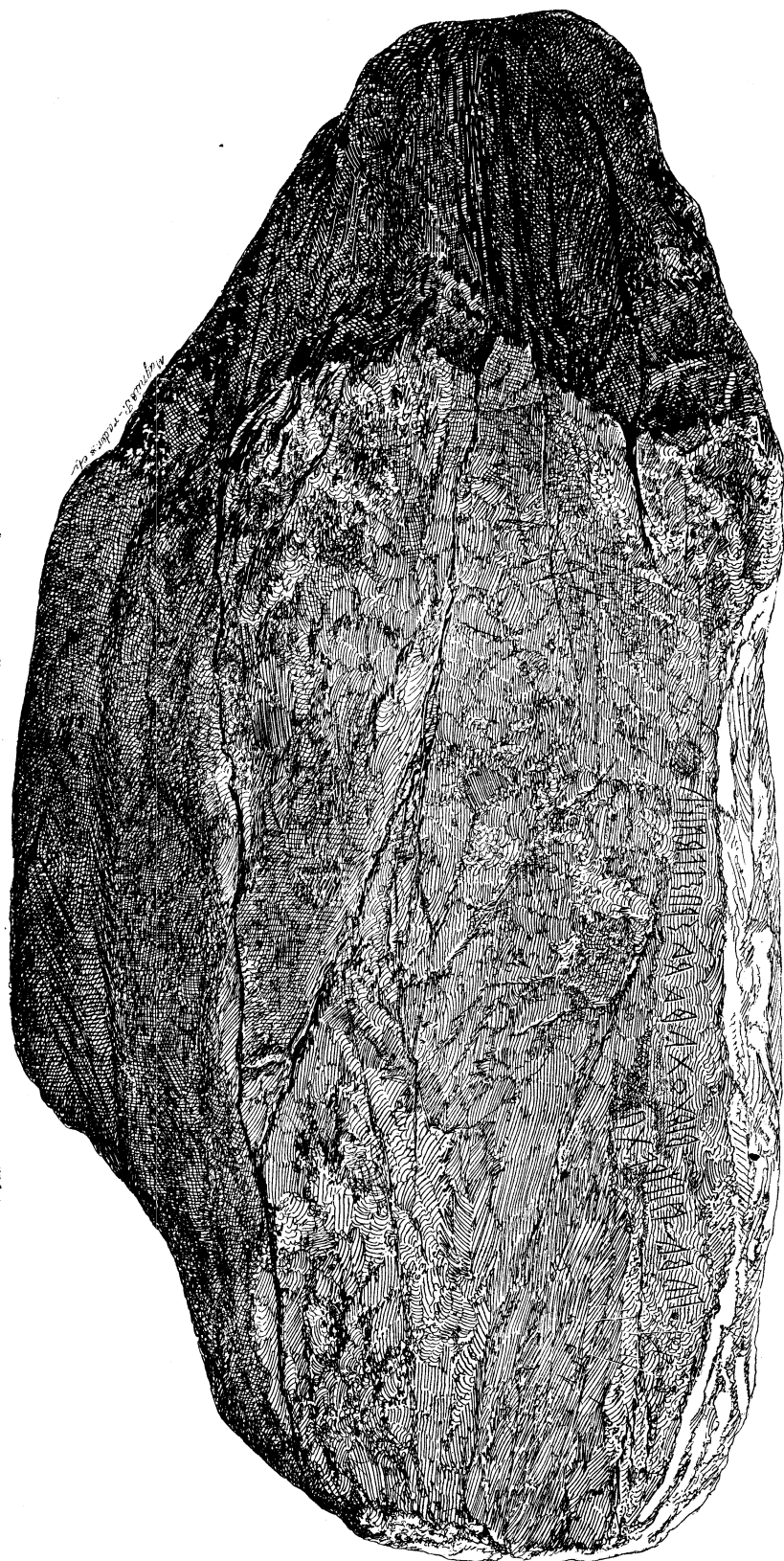
I Tegning *a* er det frasprængte Stykke af Stenen forbundet med Hoveddelen, men saaledes at man ser Bruddet.

I Tegning *b* har det paa Grund af Arkivets Format været nødvendigt at bryde Runeindskriften i to Dele. Første Del indeholder de 6 første Runer (*birg?g*) af første Række. Anden Del indeholder de følgende Runer af første Række, der begynde med Rune 7 (*u*), men saaledes at af Rune 6 (*g*), der ender den første Del af Tegning *b*, Halvdelen til venstre er tagen med, dog kun puncteret, længst til höire i anden Del af Tegning *b*.

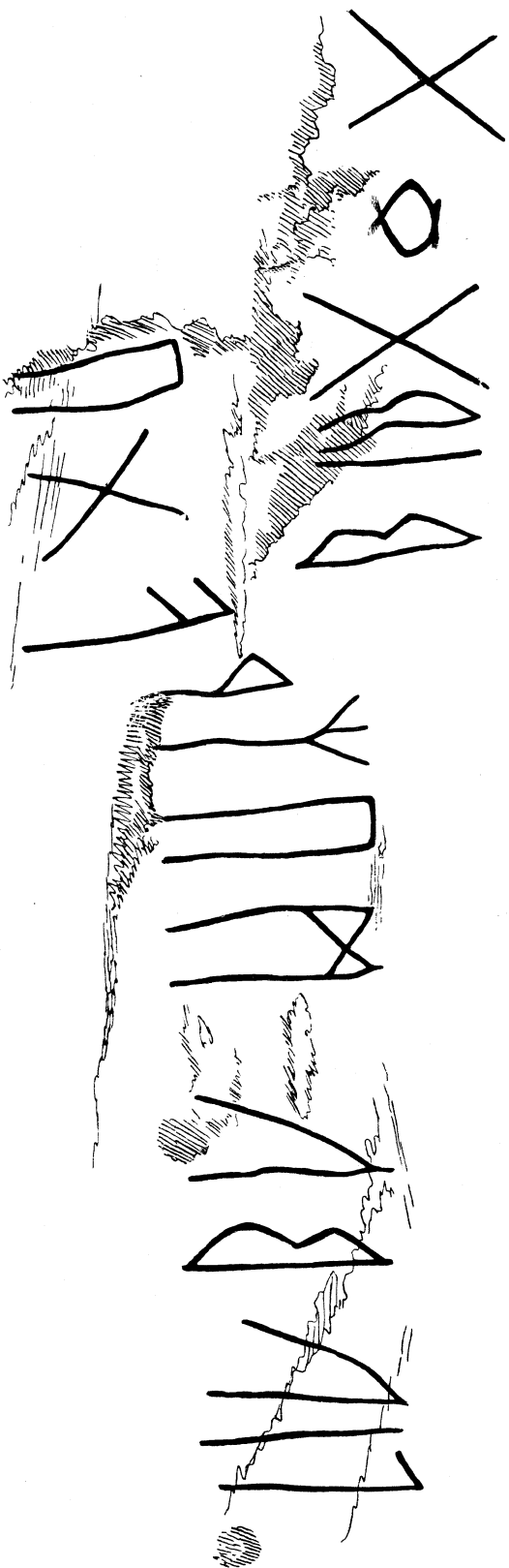
Ufuldkommenheder ved Tegningerne bedes undskyldte derved, at hverken jeg eller Tegneren, Professor Magnus Petersen i Köbenhavn har seet Stenen, samt derved, at jeg ikke paa Stedet under Udförelsen har kunnet conferere med Tegneren.

Marts 1891.

Sophus Bugge.

a. Opedal-Stenen.

b. Opedal-Stenens Indskrift.

A vertical column of 12 hand-drawn sketches of various arrow shapes. The sketches include straight arrows, curved arrows, double-headed arrows, and arrows with different tail and head designs. Some arrows have additional lines or shading around them, suggesting motion or a specific style. The sketches are arranged in a vertical column, with some overlapping or slightly offset from each other.